

Versie:
Feb
2023

Handreiking Energiebesparingsprogramma Servicepunt Duurzame Energie (SPDE)

Gebruiksaanwijzing

Deze Handreiking Energiebesparingsprogramma helpt je bij het opstellen van een meerjarige aanpak energiebesparing voor jouw gemeente. De handreiking bevat drie hoofdelementen:

- Een **basisstructuur** die je helpt om de meerjarige aanpak te structureren. Je kunt uiteraard de structuur aanpassen en aanvullen, zodat deze past bij wat voor jouw gemeente nodig is.
- **Basisteksten** met informatie die relevant is voor iedere gemeente, zoals landelijke beleid en regelingen voor woningeigenaren en particuliere verhuurders.
- **Tips** voor het invullen van diverse hoofdstukken en paragrafen.

Zoals je ziet hebben we niet alle paragrafen voorzien van basisteksten en zijn sommige tabellen niet ingevuld. Dit is met name bij de paragrafen waarin de inhoud afhangt van de lokale context en/of de keuzes die lokaal worden gemaakt. De tips helpen je om invulling te geven aan deze onderdelen van het document.

Wij adviseren je om deze handreiking te gebruiken in combinatie met het Format Meerjarige aanpak energiebesparing. Hierin kun je de doelstellingen voor je gemeente berekenen, per programmalijn of doelgroep activiteiten en instrumenten in kaart brengen, inclusief bekostiging en benodigde capaciteit. Kortom: het Format levert een aantal belangrijke inhoudelijke bouwstenen, waarmee je de Handreiking kunt vullen. Net als deze Handreiking is het Format Meerjarige aanpak energiebesparing te downloaden op de website van het Servicepunt Duurzame Energie.

We horen graag wat je van de Handreiking vindt.

Heb je vragen of opmerkingen over de handreiking? Laat het ons weten via info@servicepuntde.nl

Inhoudsopgave

1. Inleiding	2
2. Doelstelling en doelgroepen	4
3. Inventarisatie van landelijke middelen en instrumenten	6
4. Programmalijnen	9
5. Organisatie	10
6. Planning, capaciteit en begroting	11
7. Monitoring	12

1. Inleiding

1.1. Landelijk beleid

De Rijksoverheid heeft begin juni 2022 het ‘Beleidsprogramma Versnelling Verduurzaming Gebouwde Omgeving’¹ gepubliceerd. Onderdeel hiervan is het Nationaal Isolatieprogramma. In deze programma’s zijn uiteenlopende maatregelen en geldstromen uitgewerkt die ook voor gemeenten relevant zijn. Het voert te ver om deze programma’s hier samen te vatten, maar enkele onderdelen lichten we uit:

- Het Rijk voert momenteel beleid gericht op bestrijding van energiearmoede door snel de energierekening of het energieverbruik van huishoudens te verlagen. Gemeenten hebben hierin een belangrijke rol. Zij hebben nu tweemaal een specifieke uitkering ontvangen bedoeld voor maatregelen in woningen die structureel energie besparen, en zij hebben geld ontvangen om een energietoeslag uit te keren aan huishoudens met een inkomen tot 120% van het wettelijk sociaal minimum. Sommige gemeenten kiezen ervoor om met eigen budget aan een grotere groep inwoners deze energietoeslag uit te keren.
- Het Nationaal Isolatieprogramma (NIP) voorziet in een meerjarige aanpak voor isolatie van koopwoningen met D, E, F en G-labels voor mensen die ontzorging nodig hebben. Een eerste uitkering uit het NIP heeft de gemeente ontvangen in juli 2022 (samen met een additioneel bedrag ter bestrijding van energiearmoede). Voor structurele uitkeringen vanaf 2023 uit het NIP moeten gemeenten een ‘meerjarig plan’ opstellen.
- Daarnaast breidt het Rijk (bestaande) landelijke regelingen uit voor huiseigenaren - zowel particulieren, VvE’s als verhuurders - zodat zij beter in staat zijn hun woningen te verduurzamen. Het gaat dan om een combinatie van financiële steun (zowel subsidie als leningen) en regels, zogenaamde normering.
- Er is een landelijk Programma Hybride Warmtepomp met als doel om voor 2030 één miljoen hybride warmtepompen te installeren in Nederland. Het Rijk maakt afspraken met de sector om de installatiecapaciteit uit te breiden en de kosten te verlagen. Ook breidt het Rijk subsidieregelingen uit om de hybride warmtepomp te stimuleren en is het Rijk voornemens om vanaf 2026 normen te stellen aan nieuwe verwarmingssystemen waardoor de hybride warmtepomp het nieuwe standaard verwarmingssysteem wordt voor woningen waar zij technisch haalbaar zijn en waar gemeenten de komende tien jaar geen plannen hebben om aardgasvrij te worden. Bij de stimulering of normering van de hybride warmtepomp voorziet het Rijk vooralsnog geen rol voor gemeenten.
- Er zijn landelijke Standaard en Streefwaarden² voor woningisolatie. De Standaard is een toekomstvast standaard die aangeeft wanneer een woning transitie gereed is (gereed voor aardgasvrije verwarming). De Streefwaarden zijn technische waarden die voor verschillende bouwdeelen aangeven wanneer deze bijdragen aan het behalen van de Standaard.
- Het Rijk heeft in 2022 aangekondigd dat ze van plan is om per 2030 een verhuurverbod in te stellen voor woningen met label E of slechter. Hier is tot nu toe nog geen beleid vastgesteld om dit te borgen.

¹ Rijksoverheid: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2022/06/01/beleidsprogramma-versnelling-verduurzaming-gebouwde-omgeving>

² Rijksdienst voor Ondernemend Nederland: <https://www.rvo.nl/onderwerpen/wetten-en-regels-gebouwen/standaard-streefwaarden-woningisolatie>.

1.2. Provinciaal beleid

In 2050 wil de provincie Noord-Holland klimaatneutraal en circulair zijn. De provincie ondersteunt Noord-Hollandse gemeenten bij de verduurzaming van woningen onder andere de inzet van het Servicepunt Duurzame Energie. Voor de verduurzaming van woningen ondersteunt de provincie gemeenten bovendien met de subsidiereling Energiebesparingsprogramma woningen Noord-Holland 2023. Zie hoofdstuk 3.2. Ook stimuleert de provincie dat burgers via burgercollectieven investeren in duurzaamheidsmaatregelen, met de subsidieregeling Duurzaamheidsinitiatieven burgercollectieven Noord-Holland.

Wet natuurbescherming

De provincie is het bevoegd gezag voor de Wet natuurbescherming. Deze wet borgt onder andere de bescherming van diersoorten. De provincie heeft hiervoor beleid en verordeningen opgesteld. Het verduurzamen van woningen, zoals isoleren, dient binnen deze kaders te gebeuren. Onder bepaalde voorwaarden kan afgeweken worden van de wet, door het verlenen van een ontheffing of vergunning. Gemeenten kunnen voor een deel of hun gehele gemeente een ontheffing aanvragen. Ter onderbouwing van een ontheffing dient een soortenmanagementplan te worden opgesteld. De taken rondom vergunningverlening en handhaving zijn door de provincie belegd bij de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord. Meer informatie vind je hier:

https://www.odnhn.nl/Archief_na_herstructurering/Wet_natuurbescherming

1.3. Lokaal beleid

TIP

- Benoem hier de ambities, doelstellingen en activiteiten in vastgesteld (en voorgenomen) lokaal beleid die relevant zijn voor je meerjarige aanpak energiebesparing. Denk aan de Transitievisie Warmte, lokale energieprogramma's, de aanpak van energiarmonde, het actuele bestuursakkoord en aangenomen moties.

2. Doelstelling en doelgroepen

TIP

De gemeentelijke doelstellingen kun je op verschillende manieren bepalen. Grofweg zijn er de volgende benaderingen:

- Uitgaan van de landelijke doelstellingen in het Nationaal Isolatieprogramma (xx miljoen koopwoningen op de standaard, o.i.d.), en deze vertalen naar gemeentelijke doelstellingen.
- Uitgaan van wat je kunt bereiken met het budget dat voor jouw gemeente beschikbaar is voor een energiebesparingsprogramma, vanuit de lokale aanpak NIP, de provinciale subsidieregeling REP, specifieke uitkering energiearmoede en lokale budgetten. Let op: de periodes die zijn gekoppeld aan de 3 tranches van de lokale aanpak NIP overlappen ('23-'26, '24-'27, '25-'28). Dus tel voor overlappende jaren de doelstellingen, gekoppeld aan de tranches, bij elkaar op.
- Uitgaan van eerder vastgestelde gemeentelijke doelstellingen voor energiebesparing, bijvoorbeeld in de Transitievisie warmte of het lokale energieprogramma.

2.1. Doelstelling van uitvoeringsprogramma

2.1.1 GEMEENTELIJKE DOELSTELLINGEN

Tabel 1: Doelstelling Uitvoeringsprogramma 2022-2026

	2023	2024	2025	2026	Totaal
Woningen waarbij minstens één bouwdeel geïsoleerd wordt	...	...	...	...	...

TIP

- Het is ook mogelijk om doelen te formuleren op aantal genomen grote maatregelen (isolatiestappen).
- Laat je doelstellingen aansluiten op de indicatoren voor verantwoording lokale aanpak NIP.

2.1.2 TOETS GEMEENTELIJKE DOELSTELLINGEN MET LANDELIJKE DOELSTELLING

Vervolgens hebben we gecontroleerd of de gemeentelijke doelstelling in lijn ligt met het landelijke beleid. Dit is belangrijk omdat landelijke geldstromen en instrumenten daaraan gekoppeld zullen zijn. In het Nationaal Isolatieprogramma is de doelstelling voor isolatie uitgewerkt in drie actielijnen:

- 750.000 koopwoningen isoleren op eigen initiatief met behulp van landelijke regelingen, zonder aanvullende ondersteuning van gemeenten
- 1 miljoen huurwoningen isoleren (sociaal en vrije sector) door middel van landelijke financiële regelingen, sectorafspraken en normering
- 750.000 koopwoningen isoleren met behulp van een lokale aanpak van de gemeente, gericht op koopwoningen met slechte energielabels van huishoudens die ondersteuning nodig hebben.

2.2. Doelgroepen in de gemeente

2.1.3 PARTICULIERE HUISEIGENAREN MET SLECHTE ENERGIELABELS ((D), E, F, G)

2.1.4 HUISHOUDENS MET (VERHOOGD RISICO OP) ENERGIEARMOEDE

2.1.5 ...

2.1.6 ...

TIP

Kies maximaal vier hoofddoelgroepen. Aanvullend op de doelgroepen waar Rijksgeld voor beschikbaar is gekomen, kun je beleid opnemen voor andere doelgroepen, zoals:

- Spijtvrije Hybride warmtepompen (vanaf label C);
- (Gemengde) VvE's
- Particuliere huurwoningen
- Monumenten/beschermd stadsgezicht
- Bovengenoemde doelgroepen in specifieke gebieden, buurten, wijken.

3. Inventarisatie van landelijke middelen en instrumenten

3.1. Regelingen voor woningeigenaren

Er zijn verschillende landelijke regelingen voor woningeigenaren, zowel subsidies als financieringen en voor verschillende type eigenaren. Een deel van de regelingen is recentelijk aangepast in het kader van het Nationaal Isolatieprogramma of wordt binnenkort nog aangepast.

Tabel 2: Overzicht regelingen voor energiebesparing voor woningeigenaren

Regeling	Doelgroep	Type	Toelichting	Verstrekker
Investeringssubsidie Duurzame Energie en Energiebesparing (ISDE)	Particulieren	Subsidie	Investeringssubsidie voor bijvoorbeeld isolatie en warmtepompen. Vanaf 2 april 2022 is de 2-maatregelen eis losgelaten.	RVO
Subsidie Verduurzaming Vereniging van Eigenaren (SVVE)	VvE's	Subsidie	Voormaling SEEH-subsidie is een investeringssubsidie voor professioneel energieadvies en energiebesparende maatregelen. De SVVE is voor (gemengde) VvE's, woonverenigingen en wooncoöperaties (let op: geen woningbouwcorporaties).	RVO
Subsidieregeling Verduurzaming en Onderhoud Huurwoningen (SVOH)	Particuliere verhuurders	Subsidie	Investeringssubsidie voor energiebesparende maatregelen	RVO
Nationaal Warmtefonds (leningen en hypotheek)	Particulieren en VvE's	Financiering	Het Nationaal Warmtefonds verschaft leningen en hypotheek voor energiebesparing tegen de meest gunstige voorwaarden. Met ingang van 1 oktober 2022 worden de financieringen van het Nationaal Warmtefonds ook opengesteld voor huishoudens zonder leenruimte, tegen 0% rente en zonder restschuldrisico.	Nationaal Warmtefonds

3.2. Regelingen en instrumenten voor de gemeente

3.2.1. FINANCIËLE REGELINGEN 2022

Uitkering	Toelichting	Beschikbaar bedrag
Specifieke uitkering aanpak energiearmoede (eerste tranche, januari 2022)	Een eenmalige, specifieke uitkering voor gemeenten die is uitgekeerd in januari 2022 met als doel om de energierekening voor de doelgroep structureel te verlagen.	€

Specifieke uitkering aanpak energiearmoede (tweede tranche, juli 2022)	Een eenmalige, specifieke uitkering voor gemeenten die is uitgekeerd in juli 2022 met twee bedragen: een additioneel bedrag voor de aanpak energiearmoede en een bedrag om een begin te maken met de lokale aanpak voor de isolatie van koopwoningen met EFG-labels.	€
Decentralisatie-uitkering uitvoeringskosten Klimaatakkoord	Gemeenten krijgen in 2022 tot en met 2030 een uitkering voor de uitvoeringskosten van het Klimaatakkoord via het gemeentefonds. Deze uitkering is niet alleen bedoeld voor energiebesparing, maar bijvoorbeeld ook voor uitvoeringsplannen en deelname in de RES.	€

3.2.2. FINANCIËLE REGELINGEN VANAF 2023

Vanaf 2023 verwachten we meer structurele middelen voor energiebesparing als gevolg van het Nationaal Isolatieprogramma en een oplopende decentralisatie-uitkering. Tabel 4 geeft hiervan een overzicht. Tabel 5 geeft een inschatting van de verwachte bedragen uit het Nationaal Isolatieprogramma voor de komende jaren.

Tabel 4: Overzicht van verwachte geldstromen voor energiebesparing vanaf 2023

Regeling	Toelichting
Structurele middelen uit het Nationaal Isolatieprogramma op basis van meerjarige plannen	Dit betreft een nieuwe regeling waarbij gemeenten aanspraak kunnen maken op geld uit het Nationaal Isolatieprogramma voor de isolatie van koopwoningen met DEFG-energielabels, op basis van een meerjarig plan. Het geld is bedoeld voor huiseigenaren die extra hulp nodig hebben bij het isoleren van hun woning. Hiervan kunnen ook activiteiten voor doe-het-zelfmaatregelen worden bekostigd. https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/spuk-lokale-aanpak-isolatie#voorwaarden-en-budget
Decentralisatie-uitkering uitvoeringskosten Klimaatakkoord	Gemeenten krijgen in 2022 tot en met 2030 een uitkering voor de uitvoeringskosten van het Klimaatakkoord via het gemeentefonds. In 2022 is dit bedrag al uitgekeerd met de meicirculaire. Deze uitkering is niet alleen bedoeld voor energiebesparing, maar bijvoorbeeld ook voor uitvoeringsplannen en deelname in de RES. Het Kabinet geeft dit jaar 152 miljoen uit aan deze regeling, oplopend tot 800 miljoen vanaf 2025. We verwachten dus dat de gemeente een grotere uitkering voor deze regeling kan verwachten komende jaren.
Subsidiereling Energiebesparingsprogramma woningen Noord-Holland 2023	Via deze regeling kunnen Noord-Hollandse gemeenten subsidie ontvangen voor het opstellen en uitvoeren van een samenhangend programma waarmee eigenaars-bewoners van woningen en particuliere verhuurders van maximaal 10 woningen worden gestimuleerd en ondersteund om hun woning te verduurzamen. Per iedere gemeente is een maximale subsidie vastgesteld. De subsidie bedraagt maximaal 50% van de subsidiabele kosten. Aanvragen kunnen worden ingediend van 1 februari tot en met 1 juli 2023. https://www.noord-holland.nl/Loket/Producten en Diensten/Producten op alfabet/E/Energiebesparingsprogramma woningen Noord Holland subsidie

Tabel 5: Bedragen voor de Lokale Aanpak vanuit het Nationaal Isolatieprogramma

	2023	2024	Na 2024
Gemeente ...	€	€	

TIP

De maximale budgetten per gemeente voor de lokale aanpak NIP staan in de brief die gemeenten hebben ontvangen op 12 december 2022, en in de Staatscourant: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2023-3877.pdf>

3.2.3. GEMEENTELIJKE INSTRUMENTEN

Hoewel de gemeente de regie heeft over de verduurzaming van de gebouwde omgeving, gaan woningeigenaren over hun eigen woning. De Rijksoverheid werkt aan wetgeving om gemeenten meer bevoegdheden te geven voor het bepalen van de energie-infrastructuur in een wijk. De Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie (Wgiw) geeft gemeenten de mogelijkheid om de levering van aardgas in een bepaalde wijk te stoppen na een bepaalde datum. Er moet dan wel perspectief zijn op een alternatieve energievoorziening waar gebouweigenaren op kunnen aansluiten. Aangezien isolatie een randvoorwaarde is voor de meeste duurzame, alternatieve energievoorzieningen, is deze bevoegdheid hooguit een indirecte sturingsmogelijkheid op energiebesparing. De Wgiw is echter nog in ontwerp en treedt naar verwachting medio 2024 in werking.

De Rijksoverheid werkt daarnaast aan enkele normen, onder andere voor huurwoningen en voor de duurzaamheid van verwarmingsinstallaties. Hierdoor worden geïsoleerde huurwoningen en hybride warmtepompen op een gegeven moment 'de norm'. Het is nog onduidelijk hoe de handhaving van deze normen in de praktijk wordt gebracht. Mogelijk krijgen gemeenten hier nog een rol in combinatie met nieuw instrumentarium.

Ten slotte heeft het kabinet aangekondigd te komen met een wetsvoorstel voor gebouwgebonden financiering vanaf 2025. Deze financiering is niet gekoppeld aan een persoon, maar aan de woning. Dit maakt het mogelijk om de financiering bij verkoop van de woning over te dragen aan de nieuwe eigenaar.

Naast de financiële sturingsinstrumenten genoemd in de vorige paragraaf heeft de gemeente ook de mogelijkheid om gebouweigenaren te informeren en aan te moedigen om energie te besparen via allerlei bestaande of nieuwe communicatiemiddelen. Gelet op de afwezigheid van 'dwingend' instrumentarium zijn financiële stimulering en activering via communicatie dan ook de belangrijkste instrumenten voor de gemeente in dit uitvoeringsprogramma.

4. Programmalijnen

TIP

Programmalijnen kun je indelen op verschillende manieren. Denk aan de volgende opties voor typen programmalijnen:

- (Gemeente brede) ondersteunende activiteiten zoals een online energieloket en energiecoaches
- Doelgroepen, zoals DEFG-labels
- Specifieke gebieden, zoals Startwijken.

4.1. **Koopwoningen met DEFG-labels**

4.2. **Verhoogd risico op energiearmoede**

4.3. ...

4.4. ...

TIP

Over sommige activiteiten, zoals inkoopacties, is al e.e.a. bekend over de effectiviteit ervan. Toch is die informatie maar beperkt bruikbaar de komende jaren. Door de hoge energieprijzen is het aantal deelnemers aan activiteiten op veel plekken sterk gestegen en minder goed voorspelbaar. Ook is er minder ervaring met inkoopacties en andere activiteiten voor nieuwe doelgroepen, zoals woningeigenaren met financieringsproblemen.

Dus: zet in je programma in op leren en bijsturen van activiteiten, en communiceer dit ook duidelijk met college, raad, partners en inwoners. Hierdoor is voor iedereen duidelijk dat zo wordt gewerkt, en voorkom je problemen op het moment dat activiteiten minder effectief blijken en/of moeten worden aangepast.

5. Organisatie

TIP

Door de hoge landelijke en lokale ambities zullen veel gemeenten een hele reeks activiteiten willen uitvoeren. Dat maakt het extra belangrijk om tijdig in kaart te brengen welke interne en externe samenwerking nodig is, en deze samenwerking vroeg in het proces te organiseren. Zie ook capaciteit.

5.1. Gemeentelijke organisatie

Onderdeel van de beweging voor energiebesparing is de gemeentelijke organisatie. Deze bestaat ten eerste uit sturing op de uitvoering van het programma: budget bewaken, afstemming met de lijnorganisatie, personeelsinzet en dergelijke.

5.1.1. PROJECTLEIDING

5.1.2. FYSIEKE EN DIGITALE HULPMIDDELEN

5.1.3. INTERNE EN EXTERNE STAKEHOLDERS

Nr.	Programmalijn A: <i>bijv. Energiearmoede</i>	Intern te betrekken	Extern te betrekken
A-1	Huis- aan huis aanpak met inzet van energiecoaches	- Adviseur inkoop - Communicatie - Beleidsadviseur sociaal domein - Klantcontactcentrum - Specialist verantwoording - Juridische zaken	- Welzijnsorganisatie - Energiecoöperatie
A-2	Mobiel energieloket in de wijk		
A-3			
A-4			
	Programmalijn B	Intern te betrekken	Extern te betrekken
B-1			
B-2			
B-3			
B-4			
	Programmalijn C	Intern te betrekken	Extern te betrekken
C-1			
C-2			
C-3			
C-4			
	Programmalijn D	Intern te betrekken	Extern te betrekken
D-1			
D-2			
D-3			
D-4			

6. Planning, capaciteit en begroting

6.1 Planning

6.2 Capaciteit

6.3 Begroting

6.4 Risico's en beheersmaatregelen

TIP

Houd er in de planning rekening mee dat er veel onzekerheden zitten in het programma en de uitvoering van de activiteiten. Naast voldoende capaciteit binnen de gemeentelijke organisatie is het belangrijk dat ook betrokken samenwerkingspartners voldoende capaciteit kunnen leveren voor hun rol in de uitvoering van het programma. Dit geldt voor lokale ketenpartners en uitvoeringspartijen. Maak hierover zoveel mogelijk nu al afspraken met deze partijen.

7. Monitoring

TIP

Denk in je monitoringsplan na over de 5 W's van monitoring:

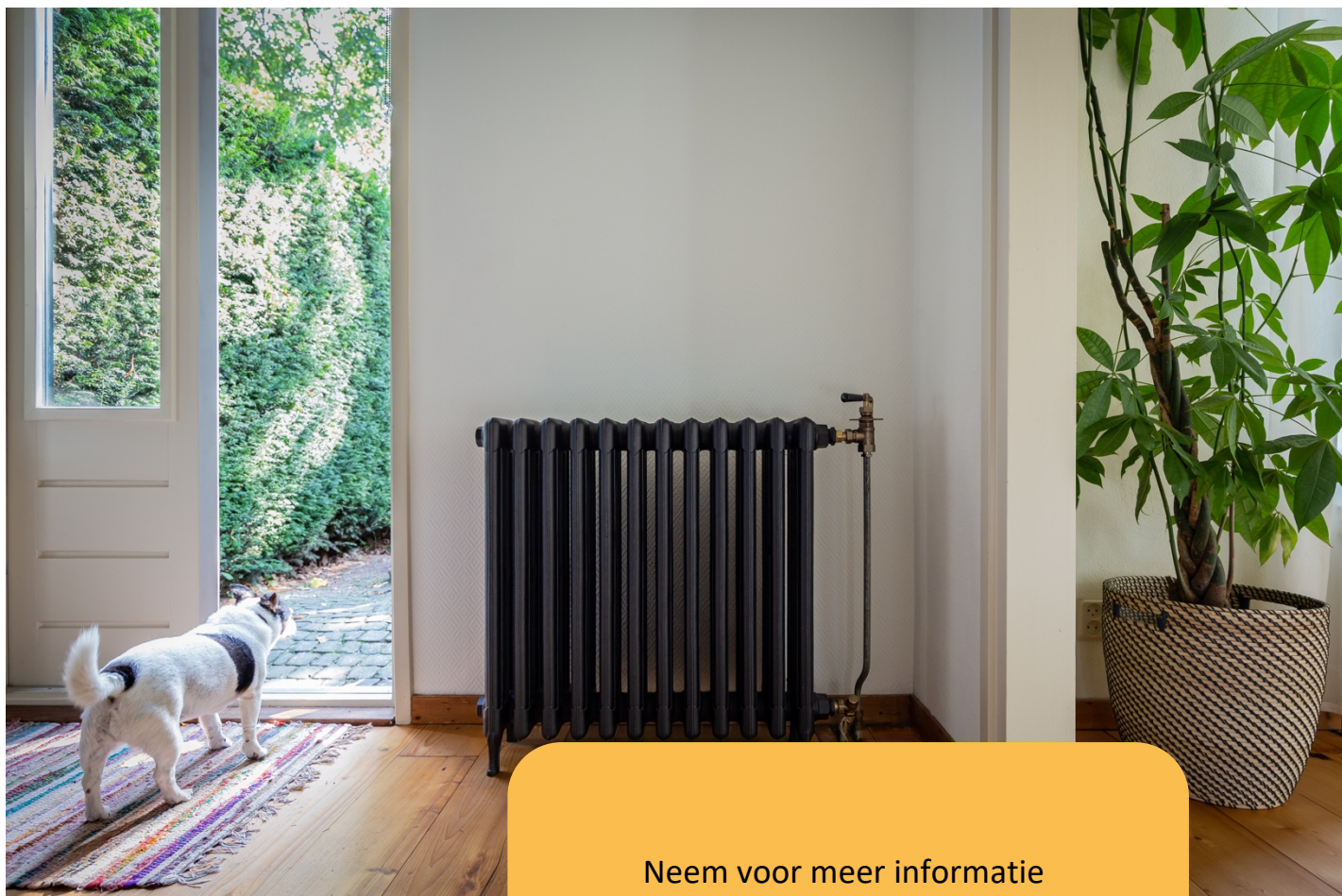
- **1. Waarom** is monitoren belangrijk?
- **2. Wat** monitor je precies?
- **3. Waarop** wil je sturen?
- **4. Wie** voert monitoring uit?
- **5. Wanneer** (en hoe) rapporteer je over voortgang?

7.1. Opzet van monitoring

7.2. Omgaan met onzekerheden

7.3. Afspraken met uitvoeringspartner

HANDREIKING

Neem voor meer informatie
contact op met
pieter.heesbeen@servicepuntde.nl